

PAMFIL BILȚIU¹, ROMÂNIA

Cuvinte-cheie: leacuri, boli, tămăduitor, vindecare.

Contribuții la cercetarea etnoiatriei în Maramureș

Rezumat

Cercetarea noastră este menită să înscrie o contribuție importantă la studierea unui domeniu mai puțin cercetat în Maramureș, până în prezent, așa încât ea are un caracter inedit.

În prima parte am analizat rolul tămăduitorului în colectivitățile sătești, punând accent pe identificarea pricinii bolii pentru a o putea trata. Am analizat apoi sistemul de măsuri de apărare a sănătății omului din popor, evidențiind rolul și funcțiile amuletelor și talismanelor.

Am dorit să evidențiem componența leacurilor folosite în tratarea diverselor boli precum și categoriile de leacuri: hemostatice, astringente, cicatrizante, toxice. Am reprodus în rețetar diversele categorii de leacuri pentru o singură maladie, pentru a scoate în evidență tratarea ei alternativă, mizându-se pe un mai bun efect al vindecării acesteia. Am pus accent pe analiza elementelor care se foloseau: plante, chimicale, fructe, legume, plante cerealiere, arbori, rășini, ceară și miere de albină, uleiuri, apă, uneori preparată magic etc.

În partea a doua a investigației am reprodus, pe baza informațiilor furnizate de performeri, rezultate din cercetările de teren, un bogat rețetar menit a evidenția bogăția leacurilor folosite pentru tratarea bolilor interne și externe, pe care le-am clasificat în leacuri simple, leacuri pe bază de combinații, dar și cele folosite în tratarea pe cale magică sau în formă mixtă, mizându-se pe magie combinată cu leacuri. Nu am omis nici evidențierea credințelor-interdicții și superstițiilor prin respectarea cărora, omul din popor, încerca să prevină bolile.

---

¹ Baia Mare.

Key words: medicine, illness, healer, healing.

Contributions to the Research of Ethnoiatry in Maramureș

Summary

Our research is meant to be an important contribution to the study of a yet less researched field in Maramureș, and thus it has a completely original character.

In the first part we analyse the healer's role in village communities, focusing on the identification of what had caused the disease so that it could be treated. It is followed by the analysis of the system of measures taken in order to protect the peasants' health and the function of amulets and talismans.

We have tried to describe the composition of the medicines used in the treatment of various diseases as well as the categories of medicines: hemostatic, astringent, healing, toxic. Various categories of medicine for a single disease have been reproduced in the prescription booklet, in order to stress its alternative treatment and choose the best way to cure it. We have emphasized the analysis of the elements used: plants, chemicals, fruits, vegetables, cereals, trees, raisins, wax and honey, oils, water, at times magically treated etc.

In the second part of the investigation, on the basis of the information the performers had provided, resulting from field research, we have reproduced a rich list of recipes meant to show the great variety of medicines used to treat internal and external diseases, classifying them in simple medicines, medicines based on combinations, but also those used in the treatment with magic, mixed forms, based on the magic of combining the medicines. We have not omitted to show the creeds, interdictions, and superstitions the peasants respected trying to prevent the diseases.

Contribuții la cercetarea etnoiatriei în Maramureș

Lumea satului a fost mult timp izolată iar locuitorii au folosit ”leacuri băbești” pentru tratarea diferitelor afecțiuni. Plantelor li se atribuiău puteri supranaturale, protectoare.

Tămăduitorul străvechi, chemat la căpătâiul bolnavului urmărea să descopere agentul cauzal al simptomelor pe care le constata, fiind convins că odată identificat, leacul putea să fie și el lesne de găsit. Vindecătorul nu se străduia să afle numele bolii, ci căuta să deslușească pricina, motivul pentru a o înfrunta. Exista o strânsă legătură între om și natură. Cel ce vrea să studieze bolnavul trebuia să procedeze în felul următor: să ia seama, mai întâi, la anotimpuri și la felul cum pot să influențeze. Va mai avea în vedere vânturile, pe cele calde ca și pe cele reci. Trebuia să țină seama apoi de însușirile apelor, căci după cum ele se deosebesc prin gust și densitate, tot așa se deosebește și însușirea fiecăreia dintre ele. Aceste observații ofereau indicații de vindecarea bolnavului respectiv. În același scop se practica ghicitul în oase și în bobi. (Bologa, 1970: 160).

”Medicul vrăjitor” sau tămăduitorul nu era considerat numai un vindecător, ci se credea că are darul său, dobândit fie prin nașterea într-o familie, în care misterele vindecării se transmit din tată în fiu, fie prin inițierea de către un tămăduitor cu reputație. Adevărata vocație de vindecător era dovedită prin mulțimea cazurilor rezolvate și prin însănătoșirea totală. Momentul vindecării sau actul terapeutic se realiza prin mărturisirea suferindului, cu toată sinceritatea, ca astfel să se cunoască cauzele apariției bolii. Se știe că în practica psihanalizei confesiunea reprezintă, prin ea însăși, un important element de tratament, prin aceea că îi permite suferindului să se elibereze de apăsarea gândului obsesiv, că ascunde o vină cu neputință de mărturisit. (Bologa, 1970: 162).

După momentul confesiunii, tămăduitorul se adresa demonului, spunându-i numele, aceasta având rostul să demonstreze duhului că a fost bine identificat. Se știe că pentru omul arhaic cunoașterea numelui unui lucru echivalează cu o anumită luare în stăpânire. Pe de altă parte numirea avea un efect liniștitor.

Lecuitorul era încredințat că boala se mută din corpul bolnavului în propriul său corp. El a acceptat riscul îmbolnăvirii prin transferul forței magice vrăjmașe, nădăjduind ca apoi să o alunge, trecând-o asupra unui animal sau a unei plante, eliberând colectivitatea de amenințarea îmbolnăvirii. Alături de aceste metode de tratament există un întreg sistem de măsuri igienice și preventive, cu caracter magic, unele circulând sub formă de credințe și superstiții.

Trebuie amintită mai întâi purtarea amuletelor, acele obiecte care se țin într-o anumită parte a corpului, mai des la gât, având rol apotropaic. Se credea că amuletele feresc purtătorul de farmece, vrăji, de deochi și alte accidente. Cea mai comună amuletă este cea cu argint viu pus într-o alună găurită, act însoțit de formule orale în timpul purtării, precum „cum fuge argintu’ viu așe să fugă boala de mine”. În vremuri îndepărtate o bucățică din frânghia cu care s-a spânzurat cineva constituia o amuletă despre care se credea că te poate apăra împotriva tuturor bolilor. Amuletelor li se adaugă talismanele care sunt bucățele de metal sau piatră, pe care sunt gravate diferite semne, despre care se credea că atribuie purtătorului puteri supranaturale și îl pot feri de boli. La origini, purtarea mărtișorului și a cerceilor poate fi pusă în legătură cu virtuțile magice care li se atribuiău talismanelor. (Bologa, 1964: 151).

De-a lungul vremii, omul din popor n-a pregetat să folosească plante, minerale, alimente, în vederea îmbogățirii mijloacelor de tratament. Mai cu seamă în perioadele de lipsuri și foamete, omul din popor a fost nevoit să-și diversifice alimentația, acceptând să consume cele mai felurite produse ale florei și faunei. În asemenea împrejurări el a putut verifica, nu numai calitățile nutritive, dar și pe cele terapeutice ale unor produse care se dovedeau utile, precum cele febrifuge, antivomitice, somnifere etc.

Un număr important de droguri, din cele mai active și cele mai apreciate, folosite în medicina savantă, au fost împrumutate din etnoiatrie. Omul primitiv a diferențiat, după criteriile efectului și al utilității, categorii de plante vindecătoare, toxice, psihotrope. În ceea ce privește categoria produselor

vegetale, medicinale și alimentare, multe s-au folosit cu o dublă întrebuințare, cu scop terapeutic și ca hrană.

Oamenii arhaici au mai folosit pentru tratarea unor afecțiuni și nămolul, tuful vulcanic, sarea, potasiul, apele minerale și termale. Aceste leacuri s-au aplicat atât în tratarea bolilor interne cât și externe.

La început ele se foloseau mai mult în starea lor nativă, ca apoi să se descopere metodele primitive de preparare a leacurilor. O hemoragie se putea opri doar cu o frunză încrețită pusă pe rană. Cele mai întrebuințate preparate erau fierturile (decocturile), unguentele, băuturile apoase și alcoolice, inhalatiile și afumatul.

Sub aspectul acțiunii lor, leacurile puteau fi hemostatice, astringente, cicatrizante, toxice. Plantele de leac erau identificate după forma, culoarea și mirosul lor sau după asemănarea ce exista între părțile constitutive ale lor și organele bolnave ale corpului. De exemplu, feriga fiindcă are rădăcini negre și filamentoase, care se aseamănă cu părul, se folosește în tratarea unor boli ale pielii capului. Planta *slăbănog*, fiindcă prezintă din loc în loc pe tulpină și pe ramuri noduri care amintesc de încheieturile umflate ale bolnavilor de reumatism s-a folosit la tratarea acestei maladii.

În numele cu care poporul a botezat o plantă se găsește mereu expresia incomparabilei puteri de observație a românului ca și istețimea cu care el alege cuvântul sau figura cea mai sugestivă pentru a-și formula observația. O mulțime de denumiri sunt ferestre, în dosul cărora se descoperă contururile unor legende, credințe și superstiții religioase. (Bartolomeu, 1901: 120).

Mircea Eliade în articolul său „**Ierburile de sub cruce**” arată că, în concepția mai multor popoare, plantele de leac s-au format din sângele unor divinități. „Sub crucea lui Iisus și din sângele Mântuitorului cresc ierburi bune de leac.” De altfel nenumărate ierburi, se presupune, a se fi ivit sub cruce în momentul răstignirii. Iisus fiind răstignit în centrul pământului, acolo unde fusese zămislit și îngropat Adam, sângele său cade din căpățâna lui Adam și botează, astfel, răscumpărându-i păcatele și pe părintele omenirii. Din această idee (sângele Mântuitorului răscumpără păcatul originar) derivă și valoarea medicinală a plantelor ivite sub cruce. Alte credințe vorbesc de ierburile sădite și îngrijite de Maria, cu „cele cinci degete ale sale”. La alte popoare, la mesopotamieni, din sângele lui Attis răsăreau violete. Rozele și anemonele au luat naștere din sângele lui Adonis, iar rodiile din sângele lui Dionysos. (Eliade, 1939).

Etnoiatria în Maramureș ne trimite la un principiu de medicină arhaică, potrivit căreia vindecarea constă în îmbinarea a două elemente, cel empiric și cel magic. Empirismul medical apelează la experiența milenară a localnicilor, care au selecționat, pe temeiul unor observații pozitive, remediile și procedeele ce se dovedeau de folos împotriva suferinței și a bolii. Se considera că omul arhaic a diferențiat, după criteriul efectului și al utilității, diferite categorii de plante textile vindecătoare, toxice, psihotrope, la care se adaugă minerale, produse chimice, ape minerale, toate folosite empiric în tratarea unor maladii.

Boli și leacuri

Credințele și superstițiile au avut menirea de a ordona viața omului din popor. Ele au fost folosite și în scopul prevenirii unor îmbolnăviri. Astfel de credințe și superstiții erau din grupa celor având la bază interdicții. „Să nu te dai cu zamă de bureți pă corp că devii cârn” (Rozavlea), „Să nu leși fusu’ gol în casă că dacă îl leși te betejești” (Rozavlea), „Să nu țâi niciodată calea mortului, adică să nu treci drumu’ în curmezâș când să duce mortu’ la groapă că îți’ amorțesc mâsurile” (Bârsana). Anumite credințe legate de ceremonialul funerar erau puse să acționeze în scopul prevenirii amorțirii capului, considerată o boală incurabilă. „Dacă te duci la mort înainte sau o dată cu preotu’ să nu stai până să sfârșește prohodu’ ca să nu capeți boala amorțării capului, care nu să vindecă.” (Bârsana).

Tămăduirea prin magie a fost odinioară foarte răspândită în Maramureș. Adesea pentru vindecarea unor boli se făceau descântece, despre care se credea că pot vindeca și boli, nu numai

produse de farmece, ci și „nejitul”, mușcătura de șarpe, de neviscă, „buba”, „zgaiba”, „îndesoarea” etc. Nu ne-am propus în acest studiu să analizăm terapia prin descântec în Maramureș, ea urmând să fie tratată într-un viitor studiu.

Cercetările noastre de teren ne-au facilitat descoperirea unor forme de tratare a unor maladii axate în exclusivitate pe magie. „Când copiii mici aveau bube, se zicea că sunt spurcați. Se lua o haină de la o fată, care avea prima menstruație. Copilul era spălat cu o bucată din haina fetei și i se uscau bubele de pe corp”. (Românești).

Cămașa este simbolul protecției. Ca piesă intim legată de trup e un substituent al persoanei ce o poartă, de unde prezența ei în farmece și alte acte de magie albă sau neagră. Sunt valorificate simbolic: materialul din care este făcută cămașa, culoarea, ornamentele, forma ei. (Evseev, 1998: 72).

„Când cineva îi beteag de „fapt de vânt”, iei sacu' morii, îl întorci pă dos până nu asfințește soarele. Te ștergi pe piele cu el și-l arunci în gura podului și-l leși acolo până în a tria zî și-ț' trece.” (Rozavlea). Trebuie să subliniem că moara este locul unde sălășluiesc forțele demonice. (Evseev, 1998: 279). Este pusă aici să acționeze și magia pânzei și a firului.

Anumite boli, despre care se credea că sunt produse de ființe malefice, tratate pe cale magică, asociază cercul magic protector, numărătoarea magică, precum și ritul nudității magice, atestat la o serie de popoare preindoeuropene, între care și la evrei. Practica magică se oficiază în corelație cu timpul, asociind și cultul solar. Ritul asociază și magia locurilor marginale: hotar, miezuină. „Dacă ai vântoasă (boală cauzată de Iele) din lemn de curpăn să face o cunună largă ca să poți' trece pân iè. Treci pân iè de nouă ori, după ce-nserează, în pielea goală și stai sub mijlocul lui meșter-grindă. Cununa trebe să o duci între hotară dimineața până nu a răsări soarele și s-o leși jos, cu gându' că-ț' trece boala.” (Rozavlea).

„Soarele săc” (insolația) era o boală tratată și ea pe cale magică, asociind litolatria, cultul solar și efectul apei neîncepute. Boala era tratată alternativ asociind și proprietățile unor plante de cultură. „Soarele săc să desface afumându-să beteagu' cu floarea soarelui sau înconjurând capul celui pălit cu nouă pietre din vale, în timp ce el să uită să vadă soarele înt-on vas cu apă ne'ncepută.” (Bârsana).

Simbolismul pietrelor și funcțiile lor mito-simbolice se datorează, mai ales, dublei lor apartenențe, la sfera stihiei chthoniene și la cea a cerului. Litolatria – adorarea pietrelor sacre – este una din formele religiei arhaice, răspândită pe toate continentele lumii. Piatra este simbolul pământului sau al germenului roditor care se află în pântecul Terrei. În această ipostază mito-simbolică, pietrele participă la procesele fecundării sau renașterii miraculoase a unor zei și eroi legendari. (Evseev, 1998: 366).

„Când ai negi pă mână, îi numeri și înnozi on fir de lână de atâtea ori cât' negi ai. Firu' înnodat îl pui în bălegar.” (Boiu Mare). Aici este pusă să acționeze magia lânii, care asociază magia oii. Firul de lână colorat în roșu a fost folosit preventiv pentru a combate, mai ales, deochiul. Smocul de lână este investit cu puteri magice. (Evseev, 1998: 235).

„Când ai dureri de șele, când vezi prima șopârlă primăvara, pui curaua cu care te încingi jos și lași șopârta să treacă păstă iè și te vindeci.” (Prislop). La români, șopârta este legată de stihia apei și a focului. În legenda Potopului, șopârta a fost binecuvântată de Dumnezeu. Cu șopârtele se crede că oamenii pot face o mulțime de vrăji. (Evseev, 1998: 454).

Folosirea unor plante în acord cu credințele populare avea la bază un principiu magic, cel al replantării buruienii în locuri curate. „Când ai „friguri” pizezi frunze de oleandru, le storci în apă și bei zama. Fierbi rădăcină de „mutătoare” (*Bryonia alba*) și bei zama. Buruiana îi bună ori de unde îi săpa-o, da îi mai de leac atunci când o muț' din altă parte la loc curat. Când o muț' îi bine să o iei luna, înainte de răsăritu' soarelui. În locu' ii pui o fărâmă de „tocană” (mămăligă). Săpatu' și mutatu' să face cu muțenie.” (Rozavlea). Aceasta ne amintește de luatul mătrăgunii, care, de asemenea, asociază tăcerea magică.

Anumite practici magice cu rol vindecativ au suferit un proces de încreștinare. „Cel ce suferea de dureri de ochi se furișează ziua sau noaptea în biserică și cu on cuțit rade ochii vreunui sfânt, apoi merge la o vrăjitoare și iè îi face unsoare descântată cu care să unge la ochi și-i trece.” (Boiu Mare). Există credința în efectul magic al icoanei, dar și credința în efectul curativ al unor preparate medicamentoase pe care le știau face vrăjitoarele.

„Dacă ai dureri de șele, când vii de la beserică, în zua de Florii, te lovești păstă șele cu mătășoare sfințate să nu te mai doară păstă an. Când ai năjât te lovești cu salcia păstă urechi.” (Bârsana).

Salcia este una din cele mai frecvente prezențe în dendrolatria mito-simbolică românească. Salcia e prezentă la români în principalele rituri de trecere și este frecvent utilizată în magie împotriva bolilor, a incendiilor, a grindinei etc. (Evseev, 1998: 407).

Pe cale magică se leuciau și anumite boli provocate de loviri, precum „cucuiul”. Tratarea bolii asociază ritul metalului prelucrat generalizat în magie. „Dacă ai cocoș trebe să pui pă el on ban sau on cuțat.” (Boiu Mare).

Trebuie să subliniem că și cuțitul are funcții rituale și valențe magice derivate din simbolismul obiectelor de tăiat. Cu cuțitul înfipt în grinda casei sau în pământ se opresc furtunile sau vârtejurile de vânt. (Evseev, 1998: 166-167).

Tot pe cale magică se vindeca și „gușa”. Prescripțiile ritualice asociau credințele în efectul miraculos al apei din râuri la care se adaugă o gestică ritualică însoțită de formule orale. „Cine are gușă trebe să să deie păstă cap de tri ori după ce bè apă din pârâu și zâce: Curcubeu, de unde bei? / Bè, bè din gușa mè.” (Rozavlea).

Practici magice se foloseau și la tratarea „ulciorului” la ochi. Practica era însoțită de formule orale încreștinate și miza pe efectul curativ al ”sudorii geamului”. „Dacă ți să face ulcior la ochi, te duci la fereastă înainte de răsăritul soarelui, iei sudoare de pă fereastă, unji ulcioru’ și zâci de tri ori: Doamne, Mărie, Maică Sfântă, cum să duce sudoarea di pă fereastă când o vede soarele, așe să să ducă ulcioru’ meu.” (Boiu Mare).

De-a lungul vremii omul din popor, cunoscând efectul plantelor, mineralelor, apelor, a născocit o serie de leacuri cu care să tămăduiască cele mai felurite boli, atât interne, cât și externe.

Bolile externe

„Pântru „mătrici” (reumatism) îi bine să iei on moșânoi de furnici, cu pământ și cu găteje cu tăt, îl pui în apă clocotită și cu acela te unji și-ț’ trec mătricile.” (Rozavlea).

„Dacă ai dureri de încheieturi te unji cu fotoghin (petrol) în care pui flori de castan uscate, dar să nu ții mult ștergura că te arde.” (Rozavlea). Rezultă că unele leacuri au la bază combinații. Tot din formele combinate distingem leacuri de tratare a scrântiturii. „Să face o legătură cu tărăte de grâu sau legătură cu urzică moartă îngroșată cu mălai care se pune pe locul scrântit.” (Bârsana). Combinația cuprinde o plantă cerealieră și una de leac.

Leacuri combinate se foloseau și la tratarea junghiurilor. „Când ai junghiuri iei frunză de dohan (tutun), o unji cu miere de albină și-o pui unde te doare.” (Boiu Mare).

La tratarea mătricilor unele leacuri au la bază o combinație dintre plante de leac și rachiu. „Când ai mătrici iei buruiana numită „coada mătricelului” care se fierbe și să pune în horincă să steie de sara până dimineața. Apoi să bè câte on păhărel înainte de mâncare. Apoi îț’ trece.” (Românești).

Pentru lecuirea durerilor de cap se foloseau leacuri având la bază combinații din coptură cerealieră, oțet, vin și buruiană de leac. „Când ai dureri de cap trebe să faci legătură din poamă de șneapăn zdrobită, amestecată cu pită de grâu, oțat și vin.” (Bârsana).

Durerile de piept aveau la bază, uneori, combinații din făină de grâu cu horincă. „Dacă ai dureri de piept iei făină de grâu, o amesteci cu horincă, să să facă o turtă. Turta caldă o împunji cu on ac să să răsufle și apoi o pui pă piept, dar să ajungă puțan și pă burtă, apoi te leji cu on ștergar și stai patru, cinci ceasuri.” (Bârsana).

Pentru tratarea frigurilor combinațiile erau folosite alternativ. „Când ai friguri trebe să bei zamă de romaniță (mușețel) stoarsă în apă. Să mai poate folosi troscot sau coajă tânără de salcie.” (Rozavlea).

Unele combinații pentru tratarea frigurilor cuprindeau plante de leac, rădăcini de arbori și alcool. „Pizezi pelin și izmă (mentă) creță și zama o storci în horincă. Bei zamă de rădăcină de stini verzi. Leacu-i bun și la holeră.” (Rozavlea).

Pentru vătămătură (plagă), combinația are la bază sămânță de cânepă, ceapă și ou. „Când ai vătămătură faci legătură din sămânță de cânepă pisată și ceapă pisată și câteva ouă. Toate aieste să mestecă și să pun pă burtă. Să poate lua și mutătoare (*Bryonia alba*) rasă pă răzătoare și amestecată cu gălbănuș de ou. Să face legătura și să pune pă locu' vătămăturii.” (Rozavlea).

Anumite leacuri combinate erau alcătuite din făină de grâu la care se adăuga sarea. „Durerile de grumaz ca să le lecuiești te legi la gât cu sorbeală de fărină de grâu amestecată cu sare și-ț' trece.” (Românești).

Anumite boli, prin modul cum se tratau, se vindecau cu leacuri prin care se miza pe proprietățile unor arbori, la care se adăugau preparate cerealiere. Intervine și magia deoarece leacul era axat pe mistică cifrei nouă. „Cele albe” (leucorea) ca să le lecuiești trebe să iei nouă crenji de mălin alb, nouă de răchită albă, nouă de mesteacăn alb și pui și tărăță de grâu de primăvară. Le fierbi și te speli cu zama aceie.” (Boiu Mare).

Anumite maladii se tratau simplu cu diverse leacuri care, adesea, se aplicau pe locul dureros. „Dacă te durè o parte din corp, să răsuca o cârpă în care să punea ceară de albină și să ținea pă locu' care durea.” (Românești). „Pântru dureri de șele să opăreau „turnături” (resturi de grâu de primăvară), să puneau într-o ștergare, cu care să înfășurau șelele beteagului, cât putea răbda de cald.” (Prislop). Această boală se trata alternativ, pe bază de decoct. „Pântru dureri de șele ca să te lecuiești trebe să bei ceai de frunze de plumonare (*Plumonaria officinalis*).” (Bârsana). Tot pe bază de decoct se tratau mâncărimile de pe corp. „Dacă ai mâncărimă pă corp te oblojești cu zamă de ștevie fiartă.” (Bârsana). „Pântru dureri de ochi să lecuiesc cu sucu' scurs din vița de vie, când o tai sau când o rumpi.” (Prislop).

La grupa de boli externe, o serie de leacuri erau utilizate pentru vindecarea bolilor de piele. Pentru vindecarea acestora se foloseau leacuri având la bază legume, cenușă, spumă de lapte, fructe, oțet etc. „Buba de la grumaz să scoate cu cârpă cu usturoi pusă-n juru' gâtului.” (Mesteacăn). „Buboiu' să vindecă cu ceapă friptă sau seu de oaie.” (Prislop). Intervine aici și o influență religioasă. Înainte de a pune ceapa sau seul se făcea peste ele o cruce cu usturoi. „Râia să oblojea cu cenușe din vatră, cu care se ungea locu' râios și râia să usca.” (Românești). Râia se mai putea tămădui și cu leacuri alternative. „Ca să scapi de râie iei scoarță de stejar și piatră vânăță, le fierbi și te ungi pă corp.” (Bârsana). „Ca să scapi de râie iei praf de pucioasă, să amestecă cu ceapă albă, piatră vânăță și untură de porc. Din aieste faci alifie și te ungi pă corp.” (Bârsana). „Pentru bubă, căreia i să mai zâce și dalac, trebuie să iei spânz care să usucă și să pisează, să bate cu on ou, să pune în lapte și i să dă beteagului să beie.” (Rozavlea). „Buba rea îi roșie și are la vârâ o sămânță albă. Ca să scapi de iè să face o legătură cu ai pisat, amestecat cu sare sau să pune o prună culeasă în Ziua Crucii, uscată pă băț la streșina căsî.” (Rozavlea). „Puroiu' din bube să scoate cu frunză de mușcată.” (Bârsana). „Ca să scapi de mătreață, te speli pă cap cu zeamă de sămânță de floarea soarelui fiartă.” (Bârsana). „Bubele dulci să lecuieu cu mazăre albă friptă și pisată mărunț. Apoi să amesteca cu spumă de lapte și să unjeau bubele.” (Rozavlea). „Opăriturile să lecuieu cu fărină de lemn pusă pă locu' opărit.” (Boiu Mare). „Bătăturile să lecuieu cu pere muiete-n bute, din care să făcea oțăt, să frigeau și să puneau pă bătături cât putea să rabde omu' de fierbinte.” (Boiu Mare). „La noi bătăturile să lecuiesc cu pilițăle subțiri de la ceapă, partea cărnosă coaptă în foc, apoi să moaie în oțăt și să pune pă bătătură.” (Rozavlea). „Mustitura între degete să lecuiește cu rășină di ceie albă de brad, care iesă când crepi lemmu'. Aceie care cură afară nu-i bună.” (Bârsana). „Când ai arsură iei frunză de tei de la crenguțele luate în Duminica Mare de la biserică. Frunzele să-nmoaie în lapte călduț. Pă rană să mai pune și frunză de varză acră.” (Rozavlea). „Pentru degerătură fierbi ramuri de măcieș și cu zama te speli pe degerături.” (Bârsana). „Rănilă să tratează cu frunză de mătrăgună pisată pusă pă rană.” (Bârsana). „Rănilă să mai lecuiesc cu rădăcină de ștevie pisată amestecată cu miere.” (Rozavlea). Gușa nu era tratată numai pe cale magică, ci și cu altfel de leacuri. „Gușa să oblojește cu scoarță de gorun fiartă.” (Bârsana).

O serie de leacuri erau folosite la tratarea bolilor interne. O parte dintre ele se bazau pe decocturi. „Pântru nădușală să bea ceai de flori de soc.” (Românești). „Pântru dureri de rărunchi (rinichi) beteagu' lua ceai de cozi de cireșe.” (Boiu Mare). „Pântru gălbănare, beteagu' trebuia să icie ceai de rădăcină de pomniță.” (Mesteacăn). „Pântru „strânsoare” (dureri de burtă) fierbi coarne uscate și bei zama di pă ele,

La cules de plante medicinale; foto: Felician Săteanu

on păhărel înainte de mâncare.” (Românești). „Pântru dureri de măsele fierbi măselarniță (*Hyosciamus niger*) și bei ceai.” (Bârsana). „Pântru oftică (tuberculoză) bei ceai din flori de salcâm.” (Bârsana). „Pentru dureri de stomac fierbi rostopască și sunătoare.” (Prislop).

Pentru tratarea **bolilor interne** se foloseau minerale, scoarță de copac, diferite părți ale plantelor de leac, legume, fructe, rășini, rădăcinoase etc. „Pântru gălbânare pui pă burtă legătură de rostopască pisată sau să unje trupu’ beteagului cu floare de lumânărică pisată (*Gențiana asclepiadeia*).” (Rozavlea). „Pentru leșin bei zamă de urzici fierte sau faci o legătură cu orz pisat. Iei tri rădăcini de hrean, tri de

brusture le pisezi, le fierbi cu borș și legătura o pui pă burtă.” (Rozavlea). „Pentru „gâlci” (amigdalită) pui la grumaz o ceapă pisată cu oloi. Mai poți pune o ceapă coaptă mestecată cu sopon, semințe de tătăguță (*Coccinia indica*), nalbă fiartă în lapte dulce, rădăcină de curcubețică (*Aristolochia clematitis*) fiartă și amestecată cu făină de mălai.” (Rozavlea).

Anumite leacuri cuprind combinații în care se miza pe efectul terapeutic al unor legume, al oului și al oțetului. „Când ai „lespede” (dispepsie) faci o legătură în care pui morcov, ridiche, pătrunjel, toate rase pe răzătoare. Păstă ele pui două ouă cu coajă cu tăt. Mai torni on păhar de oțăt, unu de oloi, le amesteci și faci legătura. Te leji, te uiț’ unde-i soarele și pă vremea aceea a doua zî te dezlegi.” (Bârsana). „Pântru „limbrici” (viermi intestinali) bei zamă de ai fiert. Și mai poț’ lua limbricarniță (*Achillea crithmifolia*) amestecată cu miere.” (Bârsana). „Dacă ai diaree iei cicoare jidovească, o pui în horincă și bei.” (Strâmtura). „Pântru durere de burtă te lecuiești cu unsoare de ai și cu aluat acru, cu care te leji păstă burtă și-ț’ trece.” (Ieud). „Pântru durere de „rânză” (stomac) bei zamă de potroacă (*Centaurea cyanus*), săcară și mintă creață, după ce le pisezi bine.” (Dragomirești). „Pântru nădușală iei miere de stup, oloi de in, morcov ras, le pui laolaltă și le bei.” (Dragomirești). „Pentru dureri de gât te leji cu scrobeală din făină de grâu amestecată cu sare.” (Săcel). „Pentru „trânji” (hemoroizi) bei zamă de săcară fiartă.” (Săcel). „Pântru „baiu cel rău” (epilepsie) să pun cărbuni pă un fideu, pă el tămâie și cu fumu’ să afumă cel beteag.” (Boiu Mare). „Pântru „cel pierit” (sifilis) te oblojești cu frunză de arin fiartă. Tăt așè faci cu zama de spânz. Te unji îndelung pă locu’ cu boala.” (Săliștea de Sus). „Pântru tusă măgărească să bè lapte de măgăriță.” (Boiu Mare). „Dacă la cineva i să aprinde horinca în el trebe să beie lapte dulce amestecat cu baligă de cal.” (Frâncenii Boiului).

Omul din popor s-a folosit în anumite cazuri de combinații complexe de leacuri pentru a trata cu ele mai multe boli. „Bătrânele foloseau leacuri de nouă feluri pântru coptu’ țâțelor, spurcatu’ copiilor, bube sau pântru vitele zgâriate în stini. Să pun laolaltă ceapă, grâu, tămâie, rășină, miere de albină, unsoare de gâscă, usturoi, ulei și buzduci. Tăte aiestea sunt fripte și lăsate de sara până dimineața. Unsoarea care să alege din amestecu’ lor să pune pă rană.” (Frâncenii Boiului).

Studierea etnoiatriei, necercetată în Maramureș, ne dezvăluie experiența omului din popor, vastele lui cunoștințe, nu numai despre plantele de leac, ci așa cum am arătat cunoștea efectul medical curativ al numeroaselor elemente din natură: arbori, fructe, legume, zarzavaturi, pământul, săruri, ape minerale, cereale etc., dar și substanțe chimice. Drept urmare, de-a lungul vremii cunoștințele și experiența lui bogată i-au facilitat descoperirea și întrebuițarea unui număr impresionant de leacuri, cu care a luptat împotriva tuturor felurilor de maladii. Este limpede că și astăzi, cu tot progresul medicinei moderne, tratamentele naturiste coexistă cu medicamentele de uz curent.

Note:

- BARTOLOMEU, D.**, 1901 *Cunoașterea plantelor cu aplicațiuni la medicina populară*, București.
BOLOGA, Valeriu, 1964 *Istoria medicinei*, București, Editura Medicală.
BOLOGA, Valeriu, 1962 *Din istoria medicinei românești și universale*, București, Editura Academiei R.P.R.
ELIADE, Mircea, 1939 *Ierburile de sub cruce*, în: Revista Fundațiilor Regale, nr. 11, București.
EVSEEV, Ivan, 1998 *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Timișoara, Editura Amarcord.

Performerii și localitățile cercetate:

- Bârsana: Bârsan Ioana, 40, 1975; Știopei Pălăguța, 69, 1975.
Boiu Mare: Danci Ana, 76, 1974; Matei Florica, 49, 1974.
Dragomirești: Godja Irina, 48, 1974.
Frâncenii Boiului: Pop Rozalia, 50, 1975.
Ieud: Ivașcu Ioana, 40, 1972.
Mesteacăn: Moiş Maria, 50, 1974.
Prislop: Bârlea Aurica, 53, 1975; Hoplac Maria, 56, 1975.
Românești: Chindea Valeria, 59, 1975; Pop Maria, 51, 1975.
Rozavlea: Vișovan Ileana, 73, 1971; Mârza Anghelina, 83, 1971.
Săcel: Tomoiagă Maria, 80, 1975; Șuşca Varvara, 83, 1976.
Săliștea de Sus: Iuga Anuța, 80, 1976; Vlad Frăsina, 70, 1976.
Strâmtura: Lihet Ileana, 83, 1981.

Colaboratoarea autorului: **Maria Bilțiu**